

Opten 28^e februarij anno 1634 is voor ons ondergeschreuen mederechter ende secretaris van Hennaerderadeel gepraesenteert zekere Resolutie genomen bijde Edele Eijgenarffde¹ ende vordere Gemeente² binnen den Dorpe Wommels lujdende van woorde tot woorde als volcht

1. Alzoo notoir³ is ende bij eenen ijegelijcken voor bekent wort aengenomen dat die regeringe die met gene goede wetten is versien bestendich can sijn. Soo is oock niet min
2. warachtich, dat het niet genoeg is goede wetten te hebben, ten zij d'zelue oock stricktelijcken bij een ijeder d'zelue concernerende werden onderhouden ende geobserueert, offte andersins zullen alle dinghen verweren ende in confusie geraecken, het welck alles bij die
3. Edelen Eijgenerffde sampt d'vordere gemeentsluijden des dorps Wommels, wel ende rijppelijck geconsidereerth zijnde, hebben niet raetsamer connen bedencken dan die misbruijcken die alrede ingeslopen zijn, met contrarie wetten te besnoeijen, ende te breijdelen⁴, terwijlen het noch tijt is, ende bevoor de zelue kanckerachtich vallende, t'enemael ongeneselijcken souden werden, ende wat daer aen fordere gebreckelijck mochte
4. zijn, met nieuue wetten te verstercken, Soo is het dat de voorbenoembde persoonen repaenserende de Gemeijnte van Wommels, hebben geresolueert⁵ gelijk zij als noch insisteren haeren resolutie in ende door crachte deses, dat van nu voortaan dese nafolghende poincten onverbrekelijck zullen werden onderhouden, want zij verstaen dat d'zelue zullen strecken tot goede ordre voor het toecomende, ende tot wtroeiinghe enigher misbruijcken voor desen gevallen ende ingesloopen, Eerstelijcken nadien bespoort wert dat de veelheijt der aengeboude huijsinghen inden kerckebuijren vanden dorpe voorschreuen, niet alleen schadelijck is, maer oock dickwils gedijen can, tot beswaerenisse der voorschreuen Gemeijnte, ouermits de bouuers vande seluighe (: somwijlen gene rijcklinghen zijnde :) tot gebreckelijckheijt wel souden connen verfallen
5. ende alsoo bij consequentie het dorp lastich zijn, Soo heeft de Gemeijnte voorschreuen, omme sulcx alles voor te comen gestatueert⁶, dat van nu voortaan niemant geoirlouet zal zijn, enige nuewe huijsinghe offte kameren op geestelijcken grondt te bouwen offte te timmeren sonder alvooren spetiale consent⁷ daer toe vercreghen t'hebben,
7. Gelijk mede ten Tweden desen anex is, ende daer oppe wel dient gelettet te werden, dat gene vrembde ende wtheemsche alhier niet geboortich van olders wegghen ende oock behoeflich zijnde, comen wonen, nadien enen generalen wet ende ordonnantie⁸ ouer dit stuck ouer het gantsche landt wert geobserueert⁹, als dat enen ijegelijcken zoo in steden als ten platten lande, hare eijgen Armen moeten onderhouden, ende in zulcken gefalle wederomme werden gelastet te vertrecken, ter plaetsen alwaer zij geboortich zijn, schoon zij al een wijltijt op andere plaetsen gewoont hebben, Soo heeft de Gemeijnte voorschreuen (: dit ouerleggende :) geordineert, ende ordineren mits desen, dat van nu voortaan niemant hem verstouten¹⁰ zal, wie het oock mochte wesen, omme enige huijsinghe offte kamers

¹ Eigenerfde: de gebruiker en eigenaar van een sate met het hornleger met stemrecht.

² Leestekens ontbreken vaak: in deze zin zou tussen Edele en Eijgenarffde een komma moeten staan.

³ Notoir: algemeen bekend.

⁴ Breidelen: beheersen, in toom houden

⁵ Resolveren: besluiten, vaststellen.

⁶ Gestatueert: vaststellen, verordenen.

⁷ Consent: toestemming.

⁸ Ordonnantie: verordening, bevel.

⁹ Observeren: nakomen, naleven.

¹⁰ Verstouten: durven, vermeten.

9. aen wtheemsche alhier niet geboortich te verhuijren, ofte andersins woninghe t' doen hebben, buijttent consent vanden Gemeijnte bij poene¹¹ dat zoo alsulcken inwoonder in armoed mochte geraecken te vervallen, den verhuijnder verobligeert ende verbonden wert den zeluen welcke in armoede vervallen is t' enenmael buijttent last vanden Gemeijnte bij te staen, ende van zijn eijghen te' onderhouden, volghet vorders ten Darden in ordere die versorginghe der armen die niet alleen bij Goddelijcke ende menschelijcke wetten prijserijck is, maer oock daerenbouen beloninghe die alsulcx doet belouet wert, Zoo is het oock niet min stichtelijck dat alsulcx bij goede ordere werde gedaen Voornemelijck in dese quade duire ende benarde tijden, Welcke oosaecke zijn geweest dat de Gemeente voorschreuen voorsichtelijcker op desen heeft moeten letten
10. Alwaeromme bij Edelen Eijgenerffde ende vordere Gemeentsluijden des voorschreuen dorpe is geresolueert ende gestatueert, dat de waere Armen des dorps den behulpelijcken handt sal geboden, ende na dat den noodt is vereijschende sullen werden onderhouden vande opcomsten der kerckelijcke ofte geestelijcke goederen aldaer, ofte door andere alsulcke middelen zulx den Gemeijnte oorbaerlijxt
11. zal duncken, Nochtans onder dese wtgedruete conditie, dat bij die Administrators der Geestelijcke goederen voorschreuen, pertinente opteijckeninghe zal werden gedaen, wat ende hoe veel een en ijegelijck van hun voor dit jaer zal hebben genoten, ende zoo voorts in volghende jaeren, op gelijcke manieren, ende zoo
12. wanneer alsulcken persoon offte personen de voorschreuen kerckelijcke aelmoessen niet langher sullen willen genieten ende affstant van dien doen souden, ofte oock ten laesten souden comen te versteruen, soo sullen alsulcke personen ende de naeste bloetverwanten vanden verstoruenen gehouden zijn te restitueren aende vooghden des dorps voorschreuen, alles ende zoo vele zij in haer leuen mogen genoten hebben, ende dat wt die geredste goederen, bij henluijden achtergelaten, die tot dien fine¹² ende daervoor sullen staen zijn ende blijuen gehijpotheceert¹³
13. in voeghen dat zij d'zelue niet sullen mogen aentasten dan op voorgaende conditie ende mede met expresse consent¹⁴ vande voorschreuen vooghden het ouerschot tot haer nemen, ende bij soo verre die goederen des versturuene soo vele niet mochte wtbrengghen, als t'genighe bij hun vande kerckelijcke aelmoessen waere genoten, zoo sullen de bloetverwanten des versturuenen mits cessie¹⁵ doende van alle zijne nagelatene goederen moghen
14. volstaen, ten welcken fine de vooghden voorschreuen wel expresselijcken worden geauctoriseert¹⁶ ende gelasticht bij ende door alle manieren ende wegghen, omme henluijden van dese ende alle haere goederen te versekeren, ten eijnde die volgende armen egene¹⁷ schade daer door comen te lijden, het is
15. immers in rechten bekent, dat gelijck d'ouders haere kijnderen opgevoedet hebbende, ende nu sulffs tot ouderdom gecomen zijnde. haer nu niet langher connende ernereren¹⁸, dat als dan die kijnderen door voorgaende ende natuirlijcke wetten verbonden zijn zulcx aen haere ouders wederomme te vergelden, die zelue te onderhouden ende te voeden, ter contraie soo sij in desen weijgerich fallen, haere ouders ende verwanten tegens reden verlaten, waer door de vooghden genootsaect werden den zulcken te helpen, soo is het immers meer als reden dat d'selue vooghden in voorschreuen qualiteijt in plaetse vande kijnderen ende bloetverwanten succederen¹⁹ ende eruen, nadien zij de meeste barmherticheijt, aen haeren euen naesten hebben bethoont, T'is oock
16. aenmerckens waerdich, ende behoort immers desen misbruijck mede gereformeert te werden, die in het verhuijren ende huijren der schargrasinghe²⁰ gepleget wertB

¹¹ Bij poene: op straffe van.

¹² Tot dien fine: tot dien einde.

¹³ Gehijpotheceert: tot borg dienende. ondergezet.

¹⁴ Expresse consent: nadrukkelijke toestemming.

¹⁵ Cessie: afstand doen.

¹⁶ Geauctoriseert: geautoriseert, bevoegd, gevolmachtigd.

¹⁷ Egene: geen.

¹⁸ Erneren: in het levensonderhoud voorzien, voeden.

¹⁹ Succederen: opvolgen. in de plaats treden van.

²⁰ Schargrasinghe: weide (voor grazen).

17. want nadien de Gemeijnte al voor veertich jaeren de landen onder die vicarije behorende, die schamele Ruijters²¹ (: zoo se gemeijnelijck hijer werden genoempt :) in eene geringhen huijringhe hadde gedaen, ende in ordere wtgedeelt ten eijnde zij daer aff haer eijghen bederff²² binnens huijs zouden connen hebben, sonder nochtans dat die zelue koeganck²³ bij het versteruen des gebruijckers op ijmants zoude moghen eruen offte leuende aen enen anderen te transporteren, maer dien alletijt te laten in handen vanden Gemeijnte, omme dien wederomme te confereren²⁴, aen alsulcken
18. persoon als haerlieden gelieuen zoude, Soo is het nochtans dat wel enighe der voorschreuen Schargenoten²⁵ (: zijnde twintich int getal :) ten zij door haeren olderdom, offte door het vertrecken van daer, offte oock door andere voorvallende ongelucken die voorschreuen koegrasinghe niet connen offte willen langher gebruijcken dien verhuijren oock wel aen sodanighe persoonen die des niet behoeflich zijn, immers den tweden huijnder wel aen een derden, dit alles sonder consent vande gemeijnte, ende buijtten meninghe vanden eersten, instellinghe deses, soo dat het de Gemeente beswaerlijck valt omme alsulcken koegrasinghe (: bij het versteruen vanden originelen huijnder :) wederomme te confereren, ende te geuen aen alsulcken enen, als zij verstaen nodich te zijn
19. want den tweden huijnder praetendeert possessie²⁶ ende dat hij eene langhen tijt veel huijers daer aff alle jaren aenden originelen huijnder betaelt heeft, alwaeromme hij oock voorgeeft dat hij omme voorgaende redenen als de naeste in plaetse vanden versturuenen huijnder behoorde te succederen, oft andersins dat hem het meeste gelijk niet en geschiede, waer de gemeijnte ten dele in haere vrije collatie²⁷ wert verhindert, ende baret²⁸ zulcx oock wel somwijlen onder die Gemeijnte enighen onlust
20. omme welcke alles voortecomen ende te verhoeden, soo heeft de Gemeijnte voorschreuen geresolueert ende gestatueert, resolueren ende ordonneren mits desen dat van nu voortaan niemant vande schargenoten die zijnnen eijgen koegrasinghen niet zal connen offte willen gebruijcken, sich vervorderen²⁹ sal zijne koegrasinghe aen ijmants anders te verhuijren, als alleenlijck aen alsulcken eenen, als hen zal werden aangewesen Des nochtans dat hij daer aff genieten zal, zulcx hij zulffs zal connen bedinghen offte andersins soo vele eenen anderen (: op gelijcke wijze zijnen koeganck verhuijert hebbende :) daer aff geniet ende ontfanght, ende dit alles bij poene dat den ouertreder zijne proufijttelijcke inhuijringhe sal verbeuren, ende aen eenen anderen mogen gegeuen worden, Ten laesten nu alsoo die landen die niet gehaffent³⁰ ende met gene goede toesicht onderhouden werden, sich allensckens verslimmen³¹ ende verergeren ende omme zulcx voor te comen heeft de Gemeijnte voorschreuen geordineert dat van nu voortaan eenen ijegelijck der schargenoten gehouden zullen zijn voor een ijeder schargrasinghe³² die zij gebruijcken alle jaeren een halff koe hoijs praem³³ vol dongh³⁴ op hun gehuijrd landt toe brenghen, offte bij faute van dien t'elckens te verbeuren eenen gouden gulden van 28 stuijuers t'stuck tot profijth der armen, t'welcke

²¹ Schamele ruiters: arme lieden die een stukje weide van de gemeente voor zich zelf mogen gebruiken.

²² Eijgen bederff: eigen behoefte.

²³ Koeganck: oppervlaktemaat. Voldoende voor 1 koe. ongeveer 2 pondematen.

²⁴ Confereren: beschikbaar te stellen, toe te kennen.

²⁵ Schargenoten: personen die een weide delen.

²⁶ Possessie: eigendom, bezit

²⁷ Collatie: recht om(in deze de gronden) toe te mogen wijzen.

²⁸ Baret: veroorzaakt.

²⁹ Vervorderen: aanmatigen.

³⁰ Gehaffent: onderhouden, verzorgd.

³¹ Verslimmen: verminderen, slechter worden.

³² Schargrasinghe: hieruit valt op te maken dat een schargrazing een oppervlakte maat is

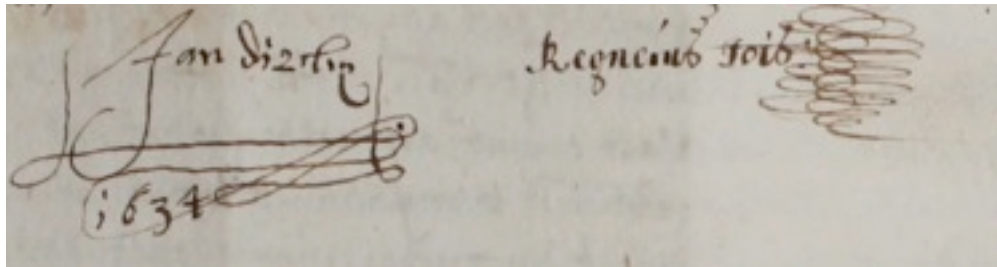
³³ Praem: bootje dat zoveel hooi kan vervoeren als 1 koe per winter nodig heeft. Ongeveer 2000 kg.

³⁴ Dongh: mest.

22. bij de vooghden voorschreuen zonder enighe conniuentie³⁵ sal geinnet werden, In kennisse ende tot approbatie van t' gene voorschreuen, ende ten eijnde voorgaende poincten effectuelijcken ende onverbrekelijcken moghen naegecomen onderhouden ende geobserveert werden, hebben voorschreuen Edele des dorps voornoemt, t' sampt d' ondergeschreuen Eijgenerffde voor hun ende hijer toe vande andere gerequireert, ende alsoo mede ter bede ende versoecke vande selue desen, naer behoorlijcke communicatie ende rijpe deliberatie³⁶ hijer ouer genomen, ondergetekent, ende befesticht, op huijden den vijffthienden junij inde vergaderinghe der gehele Gemeente, opte Reeckendach³⁷ geconuoceert³⁸ ende versamelt inden jaere anno seshienhondert vijerende twintich³⁹, onder stonde
23. getekent, L v Jonghema, Julius Dommicus Hottinga, Edele Watze Heeringha Abbe Douues Jert Tijerckx, Wijbe Ofkes zn. E Staepert, Eetse Haijtses Eme Dircks merck⁴⁰, Haije Sijbrens merck met eijgener handt al hijer gestelt, Hotse Sijbbes merck
24. Mede ten ouerstaen ende in kennis van mij ter be-
geerte als vooren vertekent B van Burmania ,
25. Ende wij mederechter ende secretaris vanden kerckvooghden van Wommels versocht zijnde om desen te registreren is t'selue geschiet, in kennis onse handen op dato als voren

Jan Dirckx
1634

Regnerus Jois (Johannis)

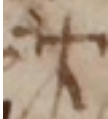
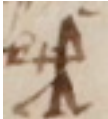
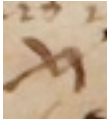
³⁵ Conniuentie: oogluikende toelating.

³⁶ Deliberatie: beraadslagen, overwegen.

³⁷ Reekendach: commissievergadering van de landdag, eenmaal per jaar gehouden en ingesteld in 1603.

³⁸ Geconvoceert: opgeroepen, bijeengeroepen

³⁹ Deze acte is in 1634 te boek gesteld maar is in al 1624 opgesteld.

⁴⁰ Eme Dircks merck , Haije Sijbrens merck , Hotse Sijbbes merck
Dit zijn de merk tekens van diegenen die niet konden schrijven.

1. Het is algemeen bekend dat een regering zonder goede wetten niet bestendig kan zijn.
2. goede wetten zonder strikte naleving leiden tot verval en verwarring.
3. De edelen en Eigenerfden en de andere gemeente lieden uit het dorp Wommels menen dat niets raadzamer is dan de misbruiken die al ingeslopen zijn met nieuwe wetten te stoppen voordat deze misbruiken kankerachtig ongeneeslijk worden.
4. Daarom hebben de eerder genoemde personen, die samen de gemeente vertegenwoordigen, besloten dat wat aan de wetten schort met nieuwe wetten te versterken. De voornoemde personen die de gemeente vertegenwoordigen hebben besloten dat van nu af aan de volgende regels onverbrekkelijk moeten worden nageleefd:
5. Ten eerste: Er is vastgesteld dat de veelheid van aangebouwde huizen in de Kerkbuurt niet alleen schadelijk is maar ook vaak gedijen kan, tot bezwaar van de gemeente, daar de bouwers van dien, vaak geen rijklingen zijnde, tot armoede zouden kunnen vervallen.
6. Daarom heeft de gemeente bepaald dat niemand meer op geestelijke grond een huis of kamers mag bouwen of timmeren zonder speciale toestemming.
7. Ten tweeden: vanwege de landelijke wet dat iedereen voor zijn eigen armen moet zorgen dient men er op te letten dat hier geen vreemden, die behoeftig zijn en hier niet zijn geboren, komen wonen. De armen moeten verplicht worden te vertrekken naar de plaats waar zij geboren zijn ook al wonen zij al langere tijd elders.
8. Zo beveelt de gemeente dat niemand, wie het ook is, zonder toestemming van de gemeente het mag wagen een huis of kamers te verhuren aan mensen die hier niet geboren zijn op straffe dat als deze huurder tot armoede zou geraken de verhuurder deze persoon zonder bijdrage van de gemeente zal moeten onderhouden.
9. Ten derden: De verzorging van de armen is naar goddelijke en menselijke wetten lovenswaardig en een ieder die dit doet wordt een beloning beloofd. Toch is het niet minder deugdzaam als het zorgvuldig wordt gedaan. Vooral in deze kwade, dure en benarde tijden die er de oorzaak van zijn dat de gemeente er beter op moet letten.
10. Daarom bepaalt de gemeente dat de echte armen van dit dorp de helpende hand zal worden geboden en dat zij naar behoefte zullen worden onderhouden uit de inkomsten van de kerkelijke of geestelijke goederen of andere middelen zo het de gemeente goeddunkt.
11. Onder voorwaarde dat de administrateurs van de geestelijke goederen, van jaar tot jaar, vast zullen leggen wat en hoeveel een ieder van de armen zal hebben ontvangen.
12. Wanneer zo iemand de kerkelijke steun niet langer wenst te ontvangen en daar afstand van doet of overleden is, zullen zij, of de familie van de overledene, verplicht zijn alles wat zij in hun leven ontvangen hebben uit de nagelaten goederen te restitueren aan de voogden van het dorp. Deze goederen dienen als onderpand.
13. De familie mag het overschot van de goederen enkel na nadrukkelijke toestemming van de voogden hebben en moet als de goederen minder waard zijn dan de genoten aalmoezen afstand doen van de goederen.
14. De voogden zullen worden geautoriseerd om op welke manier dan ook zich te kunnen verzekeren van de goederen zodat de volgende armen geen schade zullen lijden.

15. Wanneer de ouders die hun kinderen opgevoed hebben oud geworden zijn en niet meer voor zich zelf kunnen zorgen zullen de kinderen door natuurlijke wetten de zorg voor hun ouders op zich nemen. Als zij weigeren hun ouders en verwanten te verzorgen zijn de voogden genoodzaakt te helpen. Dus is het redelijk dat de voogden in de plaats van die kinderen treden en in plaats van deze kinderen en bloedverwanten zullen erven omdat zij de meeste barmhartigheid hebben betoond.
16. Verder moet ook het misbruik in het huren en verhuren van de weidegronden terug gedrongen worden
17. De gemeente verhuurt al 40 jaar tot de vicarij behorende weidegronden voor een klein bedrag aan de schamele ruiters, zo ze worden genoemd, zodat zij voor zich zelf kunnen zorgen. De grond mag na het overlijden niet op een ander vererven of overgedragen worden maar blijft altijd van de gemeente zodat de gemeente deze aan een ander kan toewijzen zo het haar belieft.
18. Inmiddels hebben enige van de weidegenoten, 20 in totaal zijnde, die door ouderdom of door vertrek of door voorgevallen ongelukken de betreffende weide niet langer willen of kunnen gebruiken, deze ook wel verhuurd aan niet behoeftige mensen en deze tweede huurder weer aan een derde. Dit zonder toestemming van de gemeente, waardoor het voor de gemeente moeilijk is de grond, bij het overlijden van de originele huurder, weer terug te nemen en toe te wijzen aan iemand die het volgens hun nodig heeft.
19. Want de tweede huurder claimt het eigendom en het recht om de grond te erven omdat hij vele jaren huur heeft betaald aan de eerste huurder waardoor de gemeente wordt gehinderd in haar vrije toewijzing. Dit veroorzaakt somt onlust onder de gemeente.
20. Om dit alles te voorkomen heeft de gemeente vastgesteld en bevolen dat het van nu af aan niemand van de schargenoten is toegestaan zijn weide aan iemand anders te verhuren dan alleen aan diegene die hen zal worden aangewezen, waarvoor hij verder wel zoveel mag vragen als mogelijk is of zoveel als een ander, die zijn weide ook heeft verhuurd, daarvoor krijgt. Dit op straffe dat de overtreder zijn voordelige inhuring verliest en deze aan een ander wordt gegeven.
21. Ten laatsten: Omdat die landen die niet goed verzorgd worden en zonder goed toezicht verschralen en slechter worden heeft de gemeente opgedragen dat voortaan alle schargenoten elk jaar een half koehoois praam met mest op elke schargraze die zij gebruiken moeten brengen. Als zij in gebreke blijven zullen zij, zonder uitzondering, telkens een gouden gulden van 28 stuivers het stuk ten voordele van de armen verbeuren .
22. Als bevestiging en om te zorgen dat de voorgaande bepalingen nagekomen en opgevolgd zullen worden hebben de Edelen en Eigenerfden voor zichzelf en op verzoek van de anderen, na behoorlijk overleg vandaag, op de rekendag, de 15^e juni 1624, in de vergadering van de hele samengekomen gemeente , dit ondertekend en bevestigd.
23. Onder de {originele} acte stonden getekend: et cetera
24. Mede ten overstaan en in kennis van mij en daartoe verzocht als voren, getekend {grietman} Bocco van Burmania. {Hier eindigt in het hypotheekboek de overgeschreven originele acte van 1624, waarop ook al de handtekeningen hebben gestaan}
25. Op verzoek hebben wij mederechter en Secretaris deze acte geregistreerd en bevestigd met onze handtekening. (Dit is dus in 1634! De originele acte uit 1624 is nu in het hypotheekboek opgetekend en door de mederechter en secretaris bevestigd.)